

EESTI MEREVÄE ÜLESANNE PEAB OLEMA PIIRATUD MEREALA VALDAMINE, MITTE VALDAMISE TAKISTAMINE

Grigori Gavrilov

1. Põhitõed

Kuigi ahvatlev on väita, et järjekordne tehnika või relvastuse areng toob kaasa revolutsiooni sõjapidamises, piirduvad suurimad muutused päriselus siiski muutustega taktikatasandil.¹ Strateegiatasandil sõjapidamise üldised põhitõed jäävad muutumatuks või nende muutmine meenutab pigem evolutsiooni, mitte revolutsiooni. Sama kehtib ka meresõjapidamises.² Esimesed üldtunnustatud meresõjateoreetikud Alfred Thayer Mahan, Julian Corbett, Philip Howard Colomb ja Stepan Makarov kirjutasid ajast ja ajalt, kui purjelaevad olid veel tõhusa meresõiduvahendina kasutusel, laevade relvastuses leidis eestlaetavaid siledaraudseid suurtükke ning üheliikiirusel lendavad raketid olid kaugem tulevik. Sellest hoolimata on paljud meresõjateooria teerajajate sõnastatud meresõjapidamise põhitõed leidnud korduvalt kinnitust nii 20. kui ka 21. sajandi meresõjapidamises.

Esimene ja kõige tähtsam meresõjapidamise põhimõte on see, et kõik merel tehtav peab olema mõeldud maismaa sõjategevuse mõjutamiseks või võimaldama seda mõjutada. Sellest on kirjutanud Julian Corbett³ juba 20. sajandi alguses ning seda ei ole ümber lükatud ka enam kui sada aastat hiljem⁴. Seda meresõjapidamise eripära tunnistavad ka kõige paadunud merevõimu pooldajad, kes erinevalt mõnest õhuvõimu fanaatikust ei väida, et merevägi üksinda suudab võita mis tahes sõja. Vastupidi, meresõjapidamises nähakse suurt potentsiaali, et võimaldada teistel väeliikidel mõjutada sündmusi

¹ Artikkel tugineb autori esseele, mis pälvis Kaitseväge Akadeemia korraldatud esseevõistlusel „Eesti merekaitse tulevik“ I preemia.

² **Speller, I.** 2014. *Understanding Naval Warfare*. Oxon: Routledge, p. 4. [Speller 2014]

³ **Corbett, J. S.** 1911. *Some Principles of Maritime Strategy*. London: Longmans, Green, and Co., p. 16.

⁴ **Hughes, W. P.; Girrier, R. P.** 2018. *Fleet Tactics and Naval Operations*. 3rd ed. Annapolis: U.S. Naval Institute Press, p. 24. [Hughes, Girrier 2018]

maismaal⁵. See omakorda tingib vajaduse vaadelda meresõjapidamist laiema, strateegilisema mõttega.

Teise vaieldamatu meresõjapidamise põhitõe võib sõnastada järgmiselt: selleks, et merd enda heaks ära kasutada, peab esialgu saavutama mereala valdamise (ingl *sea control*). Purjelaevade ajastul räägiti mereülemvõimu (ingl *command of the sea*) saavutamisest, mis tähendas, et mere kasutus läks ühe ainuvalitseja kätte. 20. sajandi esimeseks aastakümneks laienes sõjapidamine vee alla ja ka õhuruumi.⁶ Korraga ja igal pool ülemvõimu saavutamiseks ei olnud enam piisavalt vahendeid ka maailma tugevamatel merevägedel. Jõuti tänapäeval kehtivale seisukohale, et täielik ülemvõim ei ole tegelikult saavutatav ega ka vajalik. Üha enam hakati kõnelema mereala valdamisest⁷. Mereala valdamine on olukord, mis tekib, kui kellelgi on teatud merealal (sh vee all, õhus ja ka elektromagnetilises spektris) mingis ajavahemikus tegutsemisvabadus oma eesmärgi täitmiseks⁸.

Mereala valdamisest, mis võib olla piiratud nii ajas kui ka ruumis, kirjutati juba Teise maailmasõja järel⁹, kuid selle kontseptsiooni kõige laiemalt tuntuks saanud kirjeldus on pärit Ameerika Ühendriikide admirali Stansfield Turneri sulest. Tema 1974. aastal avaldatud artikkel on saanud erialakirjanduse klassikaks.¹⁰ 1972. aastal märkis Turneri kolleeg ja kaasmaalane admiral Henry E. Eccles, et mereala valdamine võib jaguneda absoluutseks, praktiliseks (ingl *working control*) ja vaidlustatuks (ingl *control in dispute*). Vaidlustatud mereala valdamise olukorras on mõlemad konfliktipooled merel tegutsedes ohustatud, kuid nende eesmärkide saavutamine merel ei ole lootusetu ja ka vastane ei saa olla kindel oma puutumatuses. Vaidlustatud mereala valdamise olukorra puhul on vaja iga üksiku mereoperatsiooni täideviimiseks kehtestada just selleks ülesandeks ette nähtud alas piiratud ajavahemikuks praktiline valdamine.¹¹

⁵ **Gray, C. S.** 1992. *The Leverage of Sea Power*. New York: The Free Press, pp. ix–x.

⁶ **Vego, M.** 2013. *Getting Sea Control Right*. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 139, Issue 11, p. 64.

⁷ **Speller** 2014, p. 96.

⁸ **Laanemets, O.; Laanetu, L.** 2014. *Meresõda*. Tartu: KVÜÖA väljaõppevahendite keskus, lk 27. [Laanemets, Laanetu 2014]

⁹ **Roskill, S. W.** 1954. *The War at Sea, 1939–1945*. Volume I: *The Defensive*. London: Her Majesty's Stationery Office, p. 3.

¹⁰ **Turner, S.** 1974. *Missions of the U.S. Navy*. – *Naval War College Review*, Vol. 27, No. 2, Article 2, pp. 6–10.

¹¹ **Eccles, H. E.** 1972. Märkmed, 20. jaanuar. U.S. Naval War College. Viidatud **Tilli** 2018, lk 190 järgi. Vt **Till, G.** 2018 [2004]. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*. 4th ed. Oxon: Routledge.

Viimane kirjeldus ühtib professor Milan Vego kirjeldatud piiratud mereala valdamise olukorraga¹², kusjuures valdamine võib olla piiratud nii ajas, ruumis kui ka meresõjapidamise valdkonniti.

Meresõjapidamise üle arutledes peab teadma veel üht olukorda: mereala valdamise takistamist (ingl *sea denial*). See kehtib siis, kui vastane ei saa kasutada merd oma eesmärgi täitmiseks.¹³

Ülioluline on aru saada, et mereala valdamine ja mereala valdamise takistamine ei ole vastandid. Mereala valdamise takistamist võib vaadelda kui võimalikku merevõimule lähenemist, mille puhul on ühele osalisele tähtsam mitte ise merd kasutada, vaid neutraliseerida eelised, mida vastane võiks saada mere kasutamisest¹⁴. Mereala valdamise strateegia keskendub sellele, et oma üksused saaksid mereala kasutada selliste meetodite ja vahenditega, mis välistavad vastasel mitte ainult mereala kasutamise, vaid ka mereala valdamise takistamise. Mereala valdamise takistamise strateegia keskendub sellele, et mitte lasta vastasel merd kasutada, aga see ei taotle, et merd kasutaksid oma üksused. Sellisel juhul saab merest eikellegimaa, kui kasutada Esimese maailmasõja analoogiat. Oluline erinevus seisneb selles, et mereala valdamise saavutanud osaline ühtlasi takistab teisel mereala valdamist, aga mereala valdamise takistamise saavutamine ei tähenda, et saaks ise merd kasutada.¹⁵ See erinevus on tähtis kogu järgnevas arutelus.

Küsimus, kas pühenduda mereala valdamisele või valdamise takistamisele, jaotab teoreetikud kahte leeri. Nn traditsiooniline koolkond, mida seostatakse ennekõike Briti ja Ameerika mereväega ja mille juured ulatuvad Mahani kirjutistesse, rõhutab esimest.¹⁶ Ajapikku seadis mitu teoreetikut selle kahtluse alla. Mereala valdamise poole pürgimisest loobumine ja keskendumine rannikukaitsesele oli levinud mõtteviisi Prantsuse uue koolkonna (pr *Jeune École*) mereväelastel 19. sajandi lõpus¹⁷ ning 1920. ja 1930. aastatel Nõukogude Liidus¹⁸. Siinses tekstis edaspidi kasutatud uue koolkonna või uue kooli terminiga üldistatakse teooriad, mis edendavad veendumust, et riigi mereväe

¹² Vego, M. 2016. *Maritime Strategy and Sea Control: Theory and Practice*. Oxon: Routledge, p. 44. [Vego 2016]

¹³ Speller 2014, p. 98.

¹⁴ Till, G. 2018 [2004]. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*. 4th ed. Oxon: Routledge, p. 193. [Till 2018]

¹⁵ Speller 2014, p. 47.

¹⁶ *Ibid.*, p. 56.

¹⁷ *Ibid.*, p. 58.

¹⁸ *Ibid.*, p. 67.

ülesanne peab olema traditsioonilisest koolkonnast erinevalt mereala valdamise takistamine. Uue koolkonnaga seostatakse tihti selliseid vahendeid nagu allveelaevad, meremiinid, torpedo- või raketikaatrid ning kaldal baseeruvad lennukid ja raketisüsteemid.

Mõned teoreetikud toovad välja, et mereala valdamise saavutamine on merel tugevama ja mereala valdamise takistamine nõrgema osalise ülesanne (vt näiteks Vego¹⁹, Tangredi²⁰, Speller²¹). Mõned autorid, kes kirjutavad Eesti mereväe võimalikust arengust (nt „Eesti sõjaline kaitse merel. Päiskivi kontseptsioon“²² või Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse hiljuti valminud ettekanne²³), annavad Eesti mereväele soovitusi keskenduda mereala valdamise takistamisele. Artikli autori hinnangul on selline lähenemine ekslik.

Põhjus peitub selles, et mereala valdamise takistamise strateegia edu on otseselt seotud sellega, kui palju vastane kavatses kasutada merd sõjategevuses²⁴. Kui vastase sõjaplaanides ei ole seda ette nähtud, on kõik püüded mereala valdamist takistada täiesti kasutud, näiteks kui vastane ei pea kuvama jõudu ookeanitaguste maade vastu, vaid asub lähinaabruses maismaapiiri taga. Juhul kui selline vastane tegeleb ise samuti mereala valdamise takistamisega ja mereala kasutamine on takistatud mõlemal osalisel, kaotab mereühendusteedest ning mere tagant kaupade ja lisajõudude juurdetoomisest sõltuv riik tunduvalt rohkem²⁵ kui riik, mille põhitugevus on maismaa sõjapidamine ning mille tööstus ja majandus ei jää seisma koos laevadega.

Merekaitse teemat käsitlevas artiklis tuleks mainida, et termin *merekaitse* on üsna ebaõnnestunud. Erinevalt maismaast ei saa merd kaitsta, hõivata, kindlustada, piirata ega teha muid toiminguid, millega on harjunud Eesti maaväekeskse mõtlemisega kaitseväelased.²⁶ Õigem on rääkida riigi sõjalisest

¹⁹ Vego 2016, p. 25.

²⁰ Tangredi, S. J. 2013. *Anti-Access Warfare: Countering A2/AD Strategies*. Annapolis: Naval Institute Press, p. 23. [Tangredi 2013]

²¹ Speller 2014, p. 119.

²² Eesti sõjaline kaitse merel. Päiskivi kontseptsioon. 2017. Tallinn: Eesti merevägi, lk 6. [Eesti sõjaline kaitse merel 2017]

²³ Lange, H.; Combes, B.; Jermalavičius, T.; Lawrence, T. 2019. *To the Seas Again: Maritime Defence and Deterrence in the Baltic Region*. Tallinn: International Centre for Defence and Security, pp. 31–32.

²⁴ Speller 2014, p. 98.

²⁵ Vego 2016, p. 27.

²⁶ *Ibid.*, p. 20.

kaitsest, mis toimub merel²⁷. Isegi kui riigi kõrgeim sõjaline strateegia taotleb ainult olemasoleva kaitsmist (st mõjusfääri laiendamine ei ole sõjategevuse eesmärk), ei tähenda see, et sõjavägi peab piirduma ainult kaitsva tegevusega²⁸. Teisisõnu: merd ja mereväge saab rakendada riigi kaitsmiseks, see aga ei tähenda, et sõjategevus merel peab tingimata olema reaktsioon vastase tegevusele. Paraku on termin *merekaitse* semantiline lõks. See paneb lähenema teemale kitsast vaatenurgast, kuidas viia merel ellu kaitseoperatsioone, millise taktika ja milliste vahenditega. Üldistatud teoorial (ja uue koolkonna musterlahendustel) põhinev esmajäreldus ei pruugi teenida Eesti riigi huve parimal viisil.

2. Mere tähtsus Venemaa Föderatsioonile ja Eestile

Riigid, kellel on merejõud või ligipääs merele, ei pruugi käsitada merd riigi julgeolekustrateegias ühtemoodi. Kui riigi peamised jõukuse allikad ja töenäolised ohuallikad asuvad lähinaabruses maismaal või kui riik ei sõltu majanduslikult üle mere impordist, ei pruugi ta taotleda suurt mõjuvõimu merel²⁹. Selliste riikide hulka kuulub vaieldamatult Venemaa Föderatsioon, kes küll peab ülal ja võimaluste piires arendab Nõukogude Liidu pärandiks jäetud võimsat mereväge. Riigi geograafiline asukoht on mõjutanud selle (sõja)ajalugu, mis omakorda on kujundanud riigi sõjaväelaste ning kõrgema poliitilise juhtkonna vaateid ja hoiakuid meresõjapidamise vastu. Venemaa Föderatsiooni põhiliseks jõuks oli ja jääb maismaa sõjapidamine, mereväele jäetakse teisejärguline koht. Võimas merevägi on Venemaa Föderatsiooni jaoks endiselt globaalse üliriigi staatuse sümbol, mitte rahvusliku püsimaajäämise vajadus.³⁰

Venemaa Föderatsioon on Eestist sõjaliselt tugevam, ja seda ka merel, kuid ei tasu unustada, et Eesti kuulub maailma tugevaimasse sõjalisse liitu, mis on juba olemuselt merele pööratud pilguga – kohanimeline täiend Põhja-Atlandi ei ole NATO nimetuses niisama. Seega Eesti ei ole konfliktis Venemaaga

²⁷ Eesti sõjaline kaitse merel 2017, lk 3.

²⁸ Vego 2016, p. 5.

²⁹ Grygiel, J. 2012. Geography and Sea Power. – Dutton, P.; Ross, R. S.; Tunsjø, Ø. (eds.). Twenty-First Century Seapower. Cooperation and Conflict at Sea. Routledge, p. 19.

³⁰ Zysk, K. 2012. Russia's Naval Ambitions: Driving Forces and Constraints. – Dutton, P.; Ross, R. S.; Tunsjø, Ø. (eds.). Twenty-First Century Seapower. Cooperation and Conflict at Sea. Routledge, pp. 113–114.

nõrgem osaline, vaid on merel tugevama alliansi osa. Tegelikult on just Venemaa strateegia merel kaitsva iseloomuga. Vene sõjaväelased ilmselt vaidlevad sellele vastu, kuna see eeldab omajagu nõrkust, mis ei sobi kokku Venemaa soovitud kuvandiga³¹. Ometi ei saa eitada, et konventsionaalse konflikti korral on Venemaa ülesanne merel ennekõike takistada tugevamatel NATO merevägedel kasutada merd jõukuvamiseks ja meretranspordiks³². See oli ka praegusest Venemaast sõjaliselt võimsama Nõukogude Liidu strateegia terve külma sõja vältel³³.

Relvakonflikt Eesti osalusel või Eesti territooriumil ei pruugi püsida ainuüksi meie riigi geograafilistes piirides³⁴. Kuigi võib vaadelda mitut eri intensiivsusega konfliktistsenaariumi³⁵, on alati võimalik, et see hõlmab kõiki kolme Balti riiki või isegi muid Läänemere riike. Seega tuleb Eesti julgeolekust rääkides mõelda (ka nn iseseisva kaitsevõime pooldajatel), kuidas see haakub piirkonna üldise julgeolekulukorraga. Nõnda soovitab talitada ka praegune Kaitseväge juhataja Martin Herem³⁶. Seda meeles pidades on Balti riikide meresõjastrateegia üle arutledes mõistlikum pidada neid saar(t)eks, mitte suletud mere rannikuriikideks. Kolmel Balti riigil on ligikaudu 1400 km maismaapiiri Venemaa Föderatsiooniga või Valgevenega ning ülejäänud alliansi liitlastega toimib maismaahendused ainult 65 km laiuse Suwałki koridori kaudu³⁷. Need vähesed maismaahendused, mis läbivad seda maakitsust, jätavad soovida isegi rahuajal³⁸ ning on kergesti tõkestatavad nii konventsionaalse konflikti korral (õhulöökid, kaudtule, kaugmineerimise või tavapärase

³¹ **Tangredi** 2013, p. 220.

³² *Ibid.*, p. 217.

³³ **Soviet Naval Developments. Third Edition.** 1984. Annapolis: The Nautical and Aviation Publishing Company of America, p. 10. [**Soviet Naval Developments** 1984]

³⁴ **Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2018.** 2018. Tallinn: Välisluureamet, lk 18. <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2018-EST-web.pdf> (31.12.2019).

³⁵ **Stubbs, B. B.** 2017. U.S. Sea Power Has a Role in the Baltic. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 143, Issue 9. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017/september/us-sea-power-has-role-baltic> (28.04.2021).

³⁶ **Herem, M.** 2019. Intervjuu Kaitseväge juhataja Martin Heremiga, intervjuueeris Andres Kuusk. – Telesaade „Esimene stuudio“, videosalvestis, 17. detsember. <https://etv.err.ee/1010670/esimene-studio> (28.04.2021).

³⁷ **Clark, W.; Luik, J.; Ramms, E.; Shirreff, R.** 2016. Closing NATO's Baltic Gap. Tallinn: International Centre for Defence and Security, p. 6. https://icds.ee/wp-content/uploads/2015/ICDS_Report-Closing_NATO_s_Baltic_Gap.pdf (01.12.2020). [**Clark et al.** 2016]

³⁸ **Evaluation of the European Reassurance Initiative (ERI)** 2017. Alexandria, Virginia: Department of Defense Office of Inspector General, p. 26.

vallutamise teel) kui ka asümmeetriliste vahenditega (nt sabotaaž või rahvarahutused). Sellise geograafia tõttu ei ole raske ette kujutada olukorda, kus Balti riikide maismaaühendus ülejäänud alliansiga ei ole sõbralike jõudude kontrolli all. Raske sõjatehnika või suures koguses varustuse, laskemoona, kütuse, toidu- ja tarbekaupade juurdetoomisel eelistatakse niikuinii meretransporti ning raud- ja maanteeühenduse katkemisel saab sellest ainus varustamisviis.

Balti riikide praegune olukord meenutab Euroopas asuvate NATO liikmesriikide külma sõja aegset olukorda miniatuuris. Möödunud sajandil oli alliansi ülesanne jõuda tuua juurde lisajõudu või -varustust üle ookeani enne, kui Nõukogude Liidu väed murravad läbi Kesk-Euroopa kohale loodud kaitsesüsteemist. Balti riikide puhul peavad aga NATO tugevdusjõud jõudma Kaliningradi ja Valgevene vahel ära lõigatud Baltimaadesse üle Läänemere. Omal ajal tehti Lääne-Saksamaa tugevdamise strateegilisi õppusi Reforger. Ei ole üllatav, et alliansi kõrgel positsioonil teeninud tsiviil- ja militaarjuhid tõstavad esile vajaduse korraldada samal viisil õppusi Baltimaades ning lisaks vajaduse harjutada sõjalist manöövrit merelt.³⁹ Siinkohal oleks paslik meenutada, et 2019. aasta suvel harjutasid Eesti liitlased abivägede juurdetoomist Eestisse meredessantüksusena lausa kahel korral⁴⁰. Meretransport mängis olulist rolli ka õppusel Tractable⁴¹. 2020. aastal oli planeeritud korraldada suurõppus Defender-Europe, mille käigus pidi Eestisse tulema üle mere veelgi suurem meredessantabivägi⁴². Paraku toimus viirusepuhangu tõttu õppus vähendatud mahus.

Lääne-Saksamaa ei ole ainus seesugune näide. Teise maailmasõja Atlandi lahingu tagamaad on teada ka sõja üldise, mitte üksnes merelise ajaloo huvilisele. Juhiks siinkohal tähelepanu teisele võrdlusjoonele. Nimelt NATO ja Nõukogude Liidu merevägede jõudude tasakaalu muutus 1970. aastatel viimase kasuks jättis alliansi meretagused põhjapoolsed riigid – Taani ja eriti Norra – keerulisse seisusse. Liialt kaitsva iseloomuga merestrategia eesmärk

³⁹ Clark *et al.* 2016, pp. 24–25.

⁴⁰ **Fotod ja video: liitlased harjutasid Eestile meritsi appi tulemist** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 4. juuli. <https://www.err.ee/958774/fotod-ja-video-liitlased-harjutsid-eestile-meritsi-appi-tulemist> (31.12.2019).

⁴¹ **Tractable**. – The British Army. <https://www.army.mod.uk/news-and-events/events/tractable> (31.12.2019).

⁴² **Ameeriklased harjutavad tuleva aasta suurõppusel vägede toomist üle ookeani Euroopasse** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 16. detsember. <https://www.err.ee/1014710/ameeriklased-harjutavad-tuleva-aasta-suuroppusel-vagede-toomist-ule-ookeani-euroopasse> (31.12.2019).

oli tagada mereala valdamine ainult Atlandi ookeanil. NATO merevägede ülesanne oli mitte lasta Nõukogude Liidu laevastikul väljuda kaugemale kui Gröönimaa-Islandi-Suurbritannia vahel asuvale alale (ingl *GIUK gap*). Sellest oli saanud justkui Maginot' liin, kuid iseärasusega, et Taani ja Norra jäid sellest vaele poole.⁴³ Järgmisel aastakümnel vastu võetud uus kontseptsioon nägi ette agressiivsemat hoiakut ning ka väiksemate merevägede ülesandeks sai mitte ainult mereala valdamise takistamine (sh raketikaatritega), vaid piiratud mereala valdamine mereühenduste kindlustamiseks ja väeloomeoperatsioonide toetamiseks.⁴⁴ Märkida tasub sedagi, et näiteks Norra mereväe 1970. aastate otsus loobuda suurtest sõjalaevadest rannikukaitses raketikaatrite kasuks ei olnud tehtud mereväe, vaid poliitilise juhtkonna tasandil, ning otsus pöörduda tagasi mereala valdamise operatsioonide poole oli mereväelastele teretulnud. Selleks hangiti võimsad fregatid. Poliitikute ümberveemisest mängis olulist rolli ka suurenenud vajadus turvata mereühendusteid. See oli otsest seotud Ameerika Ühendriikide otsusega ladustada merejalaväebrigaadi varustust ja sõjatehnikat alates 1981. aastast Norra keskosas.⁴⁵ Paralleel Eesti geograafia ja julgeolekuolukorraga on ilmselge.

Ei saa salata, et majanduslikult on Eesti sõltuvus mereühendusteedest äärmiselt suur. Laskumata sügavamasse statistikaanalüüsi, võib öelda vaid seda, et Soome, Rootsi ja Ameerika Ühendriigid on Eestist pärit eksporditava kaupade rahalise väärtuse poolest vastavalt esimesel, teisel ja neljandal kohal ning moodustavad koos teiste väiksemate meretaguste turgudega üle 40% Eesti ekspordibilansist⁴⁶. Tasub meeles pidada, et Eesti ekspordib enamasti Eestis toodetud kaupa⁴⁷, teisisõnu ei sõltu mereühendusteedest üksnes transiidiga tegelev majandussektor, vaid suur osa meie riigi majandusest. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi andmetel liigub koguni 60%

⁴³ **Grove, E. J.** 2004. The Superpowers and Secondary Navies in Northern Waters during the Cold War. – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). *Navies in Northern Waters, 1721–2000*. London: Frank Cass, pp. 217–218.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 219.

⁴⁵ **Tamnes, R.** 2004. Major Coastal State – Small Naval Power: Norway's Cold War Policy and Strategy. – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). *Navies in the Northern Waters, 1721–2000*. London: Frank Cass, pp. 239–241.

⁴⁶ **Eesti statistika.** – Statistikaamet. <https://data.stat.ee/profile/country/ee/> (19.12.2019).

⁴⁷ **Väliskaubandus Eestis 2018. aastal.** 2019. – Puura, E.; Silla, M. Statistikaameti blogi, 11. juuli. <https://www.stat.ee/et/uudised/artikkel-2019-07-11-valiskaubandus-eestis-2018-aastal> (19.12.2020).

Eesti kaubavahetusest meritsi⁴⁸. Mere kaudu saabuvad Eestisse ka mõned strateegilise tähtsusega kaubad. Näiteks on Eestis võimalik toota vedelkütust, kuid tootjad keskenduvad tulusama põlevkiviõli tootmisele ning diislikütusetehaste rajamise plaan on praegu peatatud⁴⁹. Rafineerimistehaste keerukus (st haavatavus) ja toorainekaevanduste asukoht ei lase olla kindel nende saatuses relvakonflikti korral. Eesti energiajulgeolek ei sõltu ainult vedelkütusest. Hiljuti tööle pandud Balticconnector⁵⁰ ja Klaipeða LNG terminal, aga ka muud planeeritavad või ehitusjärgus gaasi- ja elektriühendused⁵¹ on just merekommunikatsioonid nagu enamik sidekaablitestki. Ei tasu unustada sedagi, et Eestis ei toodeta laskemoona ega enamiku relvasüsteemide varuosi ning suurema konflikti korral tuleb tõenäoliselt ka toitu, tarbekaupa ja meditsiinivahendeid hankida või võtta humanitaarabina vastu välismaalt – mere kaudu.

Võrdluseks: Venemaa Föderatsiooni Lääne sõjaväeringkonna maaväeüksused asuvad üsna piiri lähedal ega nõua lahingualale jõudmiseks mandritevahelist logistilist operatsiooni⁵². Nende varustamine on võrreldes Eestiga tunduvalt lihtsam võimsa kodumaise sõjatööstuse tõttu. Sellises olukorras ei ole raske aru saada, kes kaotab takistatud Läänemere puhul rohkem. Liialdatud näitena võib tuua võitluse Läänemere idakalda territooriumite eest 16. ja 17. sajandil: Moskva vürstiriigil ei olnud toona üldse mereväge, ometi saatis neid mitmel korral sõjaedu. Autori arvates ei ole väheoluline seegi, et tollal Moskvale truude vägede mitu katset Tallinna ja Riiat vallutada ei ole vilja kandnud ning Rootsi suutis pöörata kaotatud lahingud maismaal üldiseks sõjavõiduks just tänu ülemvõimule Läänemerele.⁵³

⁴⁸ **Eesti merenduspoliitika 2012–2020**. 2012. – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. <https://www.mkm.ee/sites/default/files/merenduspoliitika.pdf> (19.12.2019).

⁴⁹ **Viru Keemia Grupp loobus diislitehase ehitusest** 2013. – Postimees: majandus, 2. juuli. <https://majandus24.postimees.ee/1287188/viru-keemia-grupp-loobus-diislitehase-ehitusest> (10.05.2020).

⁵⁰ **Eesti ja Soome vaheline gaasijuhe alustas tööd** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 11. detsember. <https://www.err.ee/1012938/eesti-ja-soome-vaheline-gaasijuhe-alustas-tood> (19.12.2019).

⁵¹ **Baltikumi energiaühenduste kaardid** 2013. – Bryza, M.; Tuohy, E. Diplomaatia, 30. jaanuar. <https://icds.ee/et/baltikumi-energiauhenduste-kaardid/> (19.12.2019).

⁵² **Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2019**. 2019. Tallinn: Välisluureamet, lk 4. <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2019-EST-web.pdf> (31.12.2019).

⁵³ Täpsemalt võib lugeda näiteks **Laidre, M.** 2015. *Domus Belli. Põhjamaade Saja-aastane sõda Liivimaal 1554–1661*. Tallinn: Argo, lk 755–870.

3. Väikese rannikuriigi merevägi kui erijuhtum

Nagu eespool mainitud, on nii mõnigi autor tõepoolest kirjutanud, et mereala valdamise takistamine on tavaliselt nõrgema osalise tegevus. Samad autorid aga kinnitavad sedagi, et mereala valdamine ei ole ainult „suurte“ merevägede pärusmaa⁵⁴ ning ka piiratud mereala valdamisest võib olla arvestatavat kasu⁵⁵. Peale selle on vastase pingutused juurdepääsu ja tegevuse takistamisel ületatavad märgatavalt kergema vaevaga, juhul kui A2/AD-alale⁵⁶ jääb tegevusvõimeline üksus, kes teeb eeloperatsioone ja on justkui hüppelaud jõudude kasvatamiseks liitlaste abiga⁵⁷. See eeldab, et niisuguse üksuse laevad suudavad ennast kaitsta vastase rünnaku eest, teha sedasi jätkusuutlikult operatsioone merel ning võimaldavad neid teha ka väljastpoolt vastutusala saabuvatel üksustel, näiteks pakkudes luure- ja sihtmärgistamisandmeid, konvoeerides dessant-, transpordi- ja kaubalaevu ning juhatades kohalikke olusid palju paremini tundes liitlaslaevu läbi miiniväljade. Teisisõnu: väikeste riikide tegevus merel ei pruugi piirduda ainult mereala valdamise takistamisega, vaid võib seisneda ka mereala valdamise vaidlustamises – merevägi võib taotleda piiratud kontrolli mereala üle, et täita riigi jaoks elutähtsat eesmärki.

Kirjutades väiksemate riikide merevägedest, on kombeks viidata Norra mereväelase kommodoor Jacob Børreseni artiklile rannikuriikide merevõimust⁵⁸. Artikkel kuulub tõesti meresõjateooria kullafondi, kuid mõned autori pakutud (üldistatud) argumendid ei pea Eesti puhul paika. Børresen kirjutab artiklis selle teooria rakendamise kohta järgmist:

*Loomulikult varieeruvad iga rannikuriigi mereväe ülesehitus, doktriin ja operatsioonikonseptsioon, lähtudes konkreetsest rollist ja ülesannetest, mis omakorda sõltuvad selle rannikuriigi iseloomust ja julgeolekuülesannetest.*⁵⁹

⁵⁴ Till 2018, p. 185.

⁵⁵ Vego 2016, p. 38.

⁵⁶ A2/AD, *anti-access and area denial* – juurdepääsu ja tegevuse takistamine

⁵⁷ Tangredi 2013, p. 156.

⁵⁸ Børresen, J. 2004 [1994]. Coastal Power: The Sea Power of the Coastal State and the Management of Maritime Resources. – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). Navies in Northern Waters, 1721–2000. Oxon: Routledge, pp. 249–275. [Børresen 2004] Artikli eestikeelne tõlge „Rannikuvõim: rannikuriigi merevõim ja mereliste ressursside haldamine“ on avaldatud siinses kogumikus lk 159–188. Tõlkinud ja kommenteerinud Ott Laanemets.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 249. Vt lk 159 siinses kogumikus.

Oluline on seegi, et artikkel avaldati esimest korda 1994. aastal ja nii mõnigi Børreseni pakutud väide ei ole leidnud kinnitust.

Näiteks peaks Børreseni sõnul väikese rannikuriigi mereväe üks ülesannetest olema reaktsioon provokatsioonidele sõjaeelsel ajal, et võita aega tugevamate liitlaste leidmiseks⁶⁰. Kuid NATO liikmena ei vaja Eesti ajavõitu liitlaste otsimiseks, vaid laevu, mis suudaksid üle elada esimese kohtumise sõjaliselt võimsa vastasega ja pidada vastu liitlaste kohalejõudmiseni reaalses relvakonfliktis. Børreseni soovitatud „arvukad ja lihtsad“ alused toetavad esimest, aga mitte teist – teisisõnu ei vasta need Eesti vajadustele. Børresen kirjutab veel sellestki, et väikese rannikuriigi merevägi ei peagi olema sõjaliselt võimas. Piisab ka rünnatava riigi aluste hukkumisest, et tekitada ründajale ebaproportsionaalselt suurt diplomaatilist kahju, ning mainekahju võib olla piisav agressiooni heidutuseks.⁶¹ Artiklis on toodud esile mõtte tera, et rannikuriigi merevägi, mis täidab oma territoriaalvetes ja majandusvööndis korrakaitse ülesandeid kõikide rahvusvaheliste seaduste alusel, korrektsel ja legitiimsel viisil, loob eelduse, et ka teised piirkonna jõud on sunnitud järgima reegleid, seda just eelmises lauses nimetatud mainekahjustuse põhjusel⁶². Siinse artikli autor arvab, et need kaks asjaolu on lähiajaloo leidnud kõige vähem kinnitust.

Esiteks on suuresti kaheldav, et rahvusvaheline halvaks panu mõjutab märgatavalt Kremli tegevust. Näiteid võib tuua ohtralt: alates sellistest süütutest vahejuhtumitest nagu naaberriikide õhuruumi järjepidev ja teadlik rikkumine⁶³ kuni suveräänsetele riikidele kallaletungini ja territooriumite okupeerimiseni. Just mereväega seotud vahejuhtum Kertši väinas kaaperdatud Ukraina alustega illustreerib väga hästi, kui vähe hoolib Venemaa mainest, rahvusvahelisest õigusest ja „demokraatliku üldsuse hukkamõistust“. Tasub meeles pidada, et sellele vahejuhtumile ei järgnenud uusi sanktsioone Venemaa vastu⁶⁴. Venemaa enda väitel oli Venemaa Föderaalne Julgeolekuteenistuse piirivalve tegevus õiguspärane ja hoopis ÜRO Rahvusvaheline

⁶⁰ Børresen 2004, p. 254.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ Habakuk, M. 2017. Venemaa Föderatsiooni õhujõudude riskikäitumine Balti regioonis. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 28.

⁶⁴ EL nõuab Venemaalt Ukraina laevade ja meremeeste vabastamist 2018. – Eesti Rahvusringhääling, 28. november. <https://www.err.ee/880723/el-nouab-venemaalt-ukraina-laevade-ja-meremeeste-vabastamist> (10.05.2020).

Mereõiguse Kohus langetas „ebaseadusliku“ otsuse Ukraina kasuks⁶⁵. Ukraina mereväelased lasti lõpuks koju peaaegu aastase vangistuse järel, kuid seda mitte ühepoolselt kohtuotsuse tõttu, vaid vangivahetuse käigus. Ukraina pidi loovutama oma sisuliselt pantvangi võetud meremeeste eest Ida-Ukraina konfliktis osalenud ja Ukrainas muu hulgas terrorismi eest süüdi mõistetud isikud. Mis puudutab kaatreid, siis tagastati needki Ukrainale – küll rüüstatud ja saboteeritud kujul⁶⁶. Gruusia mereväe saatus merelahingus 2008. aastal⁶⁷ lükkab ühtlasi ümber Børreseni väite, nagu võiks „suurejooneline ja silmapaistev häving“ olla sama kasulik kui võit lahingus⁶⁸.

Raketikaatrite löö-ja-kaio-äkrünnakud ei ole päriselus siiani toonud meresõjateooria uue kooli pooldajate lubatud suurt edu⁶⁹. Näiteid võib leida nii mõnestki konfliktist: kehva õhutõrjevõimega Osa-klassi Egiptuse ja Süüria raketikaatrid uputas Iisrael 1973. aasta sõjas üsna kiiresti, ilma et need oleksid suutnud tekitada Iisraelile mingeid kaotusi⁷⁰. Liibüa ja Iraani mereväele kuulunud raketikaatrite mõõduvõtt Ameerika Ühendriikide mereväe üksustega vastavalt 1986. aasta Sidra lahe merelahingus⁷¹ ja 1988. aastal Pärsia lahes⁷² lõppes sama tulemusega. Iraagile kuulunud raketikaatrite ja muude väiksemate laevade katse pääseda neutraalse Iraani vetesse 1991. aastal on ristitud tapatalguteks Bübiyāni saare juures ning see on järjekordne tõestus, et avamerelaevastiku vastu rannikuvetes opereerivate raketikaatrite edu ei ole sugugi nii kindel, nagu on väitnud uue kooli pooldajad⁷³. Selgelt mereala

⁶⁵ **ÜRO kohus nõuab Venemaalt Ukraina laevade ja meremeeste vabastamist** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 21. mai. <https://www.err.ee/945776/uro-kohus-nouab-venemaalt-ukraina-laevade-ja-meremeeste-vabastamist> (10.05.2020).

⁶⁶ **Venemaa poolt Ukrainale tagasi antud laevadest on kadunud isegi WC-potid** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 21. november. <https://www.err.ee/1005345/venemaa-poolt-ukrainale-tagasi-antud-laevadest-on-kadunud-isegi-wc-potid> (10.05.2020).

⁶⁷ **Wertheim, E.** 2008. *Combat Fleets*. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 134, Issue 10. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2008/october/combat-fleets> (31.12.2019).

⁶⁸ **Børresen** 2004, pp. 254–255.

⁶⁹ **Till** 2018, p. 163.

⁷⁰ **Rahav, E.** 1986. *Missile Boat Warfare: Israeli Style*. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 112, Issue 3, pp. 107–113.

⁷¹ **Parks, W. H.** 1986. *Crossing the Line*. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 112, Issue 11, pp. 40–52.

⁷² **Perkins, J. B.** 1989. *The Surface View: Operation Praying Mantis*. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 115, Issue 5, pp. 66–70.

⁷³ **The United States Navy and the Persian Gulf**. – Naval History and Heritage Command. <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/the-united-states-navy-and-the-persian-gulf.html> (02.06.2020).

valdamise takistamiseks üles ehitatud endise Jugoslaavia mereväel⁷⁴ ei õnnestunud heidutada NATO sõjalaevu, mis tegid mereblokaadi Aadria merel ja Otranto väinas. Serbia jõudude ainus katse mereblokaadi murda ebaõnnestus⁷⁵. Endise Jugoslaavia mereblokaad – operatsioon Sharp Guard – on hea näide, et n-ö tõelised sõjalaevad, nii suured Ameerika Ühendriikide ristlejad⁷⁶ kui ka näiteks väiksemad Taani korvetid⁷⁷, on kasulikud ka otsesest konfliktist erineval operatsioonil, samal ajal kui uue koolkonna järgi mereala valdamise takistamisele üles ehitatud merevägi ebaõnnestus riigi kõrgemate eesmärkide saavutamisel.

Raketikaatrite kasin tulemus on seotud asjaoluga, et tänapäeva mere-sõjapidamine sõltub suuresti õhusõjapidamisest, iseäranis rannikumere piirkonnas⁷⁸. Teisisõnu, kehva õhutõrjevõimega laeva eluiga Läänemerel oleks lühike. Tänapäeva raketikaater on sündinud Teise maailmasõja järgse Nõukogude Liidu raketihulluse ja mereväe uue koolkonna mõjul (1956. aastal kasutusele võetud Komar-klass oli esimene sellist tüüpi laevade klass maailmas). Seda ilmekam on asjaolu, et Nõukogude Liidu mereväe juhtkond nõudis raketikaatritele aina paremat õhutõrjerelvastust. Selle tulemusena oli pea iga järgnev raketikaatrite klass eelkäijast suurem. See päädis sellega, et Nanuchka-klassi tunti juba väikeste raketilaevadena, mitte raketikaatritena Nõukogude Liidu klassifikatsiooni järgi.⁷⁹ Tähtis on seegi, et uue koolkonna eestvedajad ei ole väitnud, nagu peaksid raketikaatrid tegutsema üksinda. Nõukogude Liidu raketikaatrid pidid tegutsema oma ranniku lähedal, st õhutõrje-, õhu- ja mereväe lennuväe (kaldal baseeruvad hävitajad, ründelennukid ja pommitajad-raketikandjad) kaitsva tiiva all.

Õhuväe ja raketikaatrite koostöö oli planeeritud ka lääneriikides. Børreseni kodumaa valduses oli ja on arvukas õhuvägi, nagu ka Rootsil, Soomel, Kreekal,

⁷⁴ **Papadopoulos, S.** 2013. The U.S. Navy's Contribution to Operation Sharp Guard. – Weir, G. E.; Doyle, J. S. (eds.). You Cannot Surge Trust: Combined Naval Operations of the Royal Australian Navy, Canadian Navy, Royal Navy, and United States Navy, 1991–2003. Washington, D.C.: Department of the Navy, p. 84. [**Papadopoulos** 2013]

⁷⁵ **Nørby, S.** 2013. The Participation of the Danish Navy in Operation Maritime Monitor / Sharp Guard 1993–1996. – Joint and Combined Operations in the History of Warfare. Torino: International Commission of Military History, pp. 715–716. <https://pure.fak.dk/files/5578539/SHARPGUARD.pdf> (02.06.2020). [**Nørby** 2013]

⁷⁶ **Papadopoulos** 2013, p. 90.

⁷⁷ **Nørby** 2013, p. 714.

⁷⁸ **Vego** 2016, p. 40.

⁷⁹ **Кузин, В.; Никольский, В.** 1996. Военно-Морской Флот СССР 1945–1991. Санкт-Петербург: Историческое Морское Общество, с. 184–188. [**Кузин, Никольский** 1996]

Iisraelil, Lääne-Saksamaal ja teistel praegustel või kunagistel uue koolkonna mereväe riikidel. Lennuvahendite olemasolu vajadus raketikaatrite tõhusaks kasutamiseks on põhjustatud veel ühest asjaolust. Nimelt ei vaja raketikaatrid seda ainult enesekaitseks, vaid ka selleks, et rünnata edukalt vastast, kasutades oma relvasüsteemide täielikku potentsiaali. Raketikaatrid on autonoomsuse ja tegevusulatuse poolest piiratud, nende sihitamiseks mõeldud sensorid ei avasta sihtmärki relvasüsteemi maksimaalse laskeulatuse kaugusel. Selleks, et jääda hästirelvastatud vastase relvasüsteemide laskeulatusest ja avastamistsoonist välja, peavad raketikaatrid saama horisonditagusteks raketilöökideks sihtmärgi andmeid teiselt sensoriplatvormilt, näiteks õhuvahendi või allveelaeva pealt või isegi orbiidil paiknevalt seiresüsteemilt. Kui mereväel neid vahendeid ei ole, jääb relvasüsteemi potentsiaal kasutamata.

4. Piiratud mereala valdamine: viisid ja vahendid

Eesti riigikaitse merel peaks seisnema piiratud ulatusega mereala valdamise taotlemises, mitte valdamise takistamises. Kuna Eesti on Venemaa Föderatsioonist sõjaliselt nõrgem, on selline järeldus esmapilgul vastuolus üldtunnustatud teooriaga. Kuid arvestades Eesti geograafiat ja julgeolekulukorda, peaks iga kaasamõtleva jõudma just sellele järeldusele. Relvakonflikti korral oleksid Eesti põhiliseks merejulgeoleku tulipunktiks mereühendused ja merelt lähtuv rünnak. Seetõttu peab riigikaitse merel seisnema võimes mereühendused lahti hoida ja tõrjuda merelt lähtuvat rünnakut. Need võimed on ära toodud ka Eesti merejulgeolekut käsitlevas raportis, ja seda raporti kõigi kolme võimelahendi puhul⁸⁰. Oluline otsustuskoht on just see, mis vahenditega seda saavutada.

Ekslik on arvata, et siinse artikli autori meelest ei vaja Eesti merevägi laevatõrjevõimet. Vastupidi: tahes-tahtmata tuleb igas sõjas, olenemata manöövri osavusest, vastase üksusi füüsiliselt hävitada. Artikli autori seisukoht ei ole ka see, et Eesti merevägi ei peaks olema võimeline takistama mereala valdamist. Küll aga saaks mõlemat eesmärki täita, ilma et kasutataks laevatõrjerakette eelistatud relvasüsteemina ja ilma et Eesti peaks mereala takistamise poole püüeldes loobuma mereala valdamisest. Eesti piiratud ressursi tõttu peaksid mereväe tehnilised vahendid olema võimalikult kulutõhusad ja kasutatavad võimalikult paljudes olukordades.

⁸⁰ Murumets, J. 2016. Eesti merejulgeolek. Uuringu raport. – ENDC Occasional Papers, Vol. 5. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus, lk 49–75.

Näiteks soosib Läänemeri meremiinide kasutamist. Eestit ümbritsevates vetes ei ole meremiin raketist sugugi kehvem vahend pealveelaevade hävitamiseks, samas on sellel mitu eelist. Läänemere, eriti Soome lahe geograafiast lähtudes saab samu meremiinivälju kasutada nii oma jõudude kaitseks kui ka vastase ründamiseks. Kriitilise tähtsusega alad saab mineerida juba enne konflikti puhkemist (nt dessandiohtlikud rannikualad). Seda saab teha varjatult, seevastu laevatõrjeraketide kasutamine eskaleerib igal juhul konflikti. Meremiinide kasuks kõneleb seegi, et isegi maailma parimad miinitõrjevahendid ja meetodikad on ajakulukad. Ühest miiniväljast dessant- ja sõjalaevade jaoks läbipääsu tegemine võib võtta päevi, samal ajal kui raketirünnak laevale ja laeva õhutõrje vastumeetmete rakendamine on minutite või isegi sekundite küsimus. Erinevalt ebaõnnestunud raketirünnakust hoiab isegi kõige kergemini läbitav miiniväli vaenlast eemal tunduvalt kauem.

Teise maailmasõja järel loobusid kõik maailma mereväed peaaegu täielikult ainult suurtükkidega relvastatud sõjalaevadest. Pealveesõjas hakati eelistama just rakette, suurtükkide ülesandeks jäi enamasti maismaa lahingute tuletoetus merelt. Samas suureneb taas laevade suurtükirelvastuse tähtsus⁸¹, sest tänu tehnika arengule⁸² on võimalik teha sellest jälle päevakajaline pealveetõrjerelv. Juhitav ja programmeeritav moon suurendab laskeulatust ja tabamistõenäosust ning laiendab sihtmärkide profiili. Näiteks OTO Vulcano moon on varustatud sihtmärgi kuju tuvastava infrapunasensoriga (seda tüüpi sensoreid kasutatakse muu hulgas relvasüsteemides FGM-148 Javelin või Mistral 3, mõlemad on Kaitseväes kasutusel). Niisuguse moona laskeulatus võib olenevalt kaliibrist ulatuda saja kilomeetrit⁸³. Sellised suurtükid on hea asendus pealveetõrjeraketitele, eriti olukorras, kus merevägi ei suudaks õhu- või kosmoseseirevahendite puudumise tõttu saada raketide pikemast laskeulatusest maksimaalset kasu. Laevatõrjerakett kui relvasüsteem sai suure hoo sisse Nõukogude Liidus, et saaks sooritada rünnakuid lääne-riikide sõjalaevade vastu võimalikult kaugelt ning jääda sedasi avastamis- ja mõjutamisalast välja⁸⁴. Ajapikku kasvas raketide laskeulatus mõnekümnest kilomeetrist sadadeni ja tänapäeval küünib see üksikute süsteemide puhul üle

⁸¹ Till 2018, pp. 163–164.

⁸² Mizokami, K. 2021. Bringing Back the Big Guns. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 147, Issue 1. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2021/january/bringing-back-big-guns> (27.04.2021).

⁸³ Ordnance & Ammunitions. – Leonardo S.p.A. <https://www.leonardocompany.com/en/sea/weapon-systems/ordnance-ammunitions> (31.12.2019).

⁸⁴ Кузин, Никольский 1996, с. 328.

tuhande kilomeetri. Paraku mõjutab Läänemere geograafia omakorda relvasüsteemide kasutamist. Nimelt on Läänemeri niivõrd väike, et siin opereerivad laevad on peaaegu kogu aeg kaldasüsteemide ning allveelaevadelt, pealveelaevadelt ja maismaal paiknevatelt lennukitelt ja raketisüsteemidelt pärinevate raketilöökidest ulatuses. See tähendab, et suure laskeulatuse saavutamine on kallis, aga üsna kasutu eelis, kuna see ei taga veel laskeplatvormi ohutust. Läänemerele on parem käitada laevu, mis ei pruugi olla nii pika käeulatusega, ent suudavad ennast kaitsta. Siinkohal on jällegi kasu modernsest suurtükist. Suure kaliibriga radarsihitav relv, mille laskekiirus on mitukümmend sensor-sütikuga varustatud mürsku minutis, on tõhus lähikaitserelv isegi raketite vastu. Lisaks õhu- ja pealveetõrjetele saab selliseid suurtükke kasutada ka maa-vee tuletoetuseks ning erinevalt raketidest ka hoiatuslaskudeks. Konventsionaalsele konfliktile eelnevas eskalatsioonietapis või hübriidkonflikti korral ei ole see omadus sugugi väheoluline.

Väikeriigi laevatõrjevõimet seostatakse tihti raketikaatritega, millel on veel üks, üsna märkimisväärne puudus: vähene autonoomsus. Suure autonoomsuse ja heade meresõiduomadustega laevad on olulised seetõttu, et järjepidev merel viibimine võimaldab täita mitu väärtuslikku eesmärki. Esiteks: meresõidukogemus ja meresõjapidamise pädevus. Nagu Børresen ise kirjutab, veedab ainult väikestest alustest koosnev laevastik kai ääres rohkem aega kui merel, samal ajal kui lahingu otsustab tihtipeale kogemus ja meeskonna vilumus, mitte relvatehnoloogia⁸⁵. Teiseks: mereväeline kohalolek rahuajal, mis võimaldab luua tuvastatud merepildi. See on omakorda nii taktikalise tegevuse kui ka relvakasutuse alus⁸⁶. Suure autonoomsuse all peab siinkirjutaja silmas mitte kuudes, vaid pigem nädalates mõõdetavat kohalolekut. Kohalolek on merepildi loomisel ülioluline. Mereluure (ingl *scouting*) põhimõtte laevatõrjes on jäänud muutumatuks aastasadu – enne vaenlase tabamist tuleb ta üles leida⁸⁷. Ameerika teoreetik Wayne Hughes kirjutab, et läbi ajaloo on mereluurest alati puudust tuntud⁸⁸, ning sellest, et vaatamata sensorite arengule on neil pigem raskusi üldise arenguga järke pidada. Sellele on lihtne seletus – kui relvaga on võimalik lasta kaks korda kaugemale, kasvab luuramist vajav ala neli korda, kuna ala suureneb ruudus, mitte lineaarselt nagu varem. Seetõttu

⁸⁵ Børresen 2004, p. 262.

⁸⁶ Eesti sõjaline kaitse merel 2017, lk 8.

⁸⁷ Laanemets, Laanetu 2014, lk 194.

⁸⁸ Hughes, Girrier 2018, pp. 198–199.

jääb mereluurevahendeid napiks isegi suurriikidel.⁸⁹ Modernne sensor, mis ühildub liitlaste tulejuhtimissüsteemidega, on tunduvalt suurema väärtusega kui rakett ise. Kui laeva on paigutatud selline sensor, on selle väärtus veelgi suurem, kuna see on liikuv, pidevalt töös ja seda kaitsevad laeva enda relvad.

Isegi piiratud kujul mereala valdamiseks peab laevadel olema suur õhutõrjevõime. Lähikaitserelvad kaitsevad ainult laeva ennast, ja sedagi viimse kaitsemeetmena. Alakaitserelvad suudavad kaitsta ka teisi laevu või objekte ning suurendavad laeva võitlusvõimet, pakkudes lisakaitset. Mereala valdamisel on tähtis just esimene. Näiteks miinisõja või allveetõrjega tegelevad mehitamata pealveesõidukid vajavad kaitset. Väärub mainimist, et sellist tüüpi laevu võiks Eesti merevägi katsetada juba selle kümnendi lõpus⁹⁰.

Õhutõrjevõime lubab panustada kaudselt ka teistesse meresõjapidamise valdkondadesse, kuna tänapäeva meresõjapidamises on õhu dimensioon tähtis igas valdkonnas. Alakaitse õhutõrje hoiab ära õhust mineerimise (Venemaa Föderatsioonil on see võime olemas), õhusõidukite abil tehtava seire ja luure ning ohustab vastase allveelaevatõrje õhuvahendeid. Arvestades, et dessantoperatsioon on ennekõike ühendoperatsioon, aitab õhutõrje ära hoida nii õhutulelõõgid maabuva üksuse toetuseks kui ka eelsalga maabumise helikopteritega – Venemaa Föderatsiooni meredessandi olulise osa⁹¹. Panus pealveetõrjesse võib seisneda hästi kaitstud laeva suutvuses püsida alas piisavalt kaua, et sihtmärgistada vastase laevu liitlaste platvormidelt lastavate kaugmaa pealveetõrjeraketite jaoks. Siinkohal tasub meenutada kolmandas peatükis mainitud A2/AD-ala. Autori arvates on tegevusvõimelisest üksusest, mis püsib Venemaa Föderatsiooni Läänemere juurdepääsu ja tegevuse takistamise alas, NATO liitlastele rohkem abi kui laevatõrjeks mõeldud raketi-kaatritest ja kaldaraketipatareidest. Seejuures saab enamikku radarjuhitavaid õhutõrjerelvi kasutada ka pind-pind-režiimis laevade vastu⁹². Teisisõnu: õhutõrjelaev suudab panustada pealveetõrjesse, aga mitte vastupidi. Kindlasti ei suuda õhutõrjerakett üksinda asendada laevavastast, aga sellest võib piisata

⁸⁹ Hughes, Girrier 2018, pp. 184–187.

⁹⁰ Eesti soovib mereväe uuendamiseks mehitamata veesõidukeid 2021. – Eesti Rahvusringhääling, 21. aprill. <https://www.err.ee/1608186193/eesti-soovib-merevae-uuendamiseks-mehitamata-veesoidukeid> (27.04.2021).

⁹¹ Bartles, C. K. 2018. The Russian Naval Infantry: Increasing Amphibious Warfare Capabilities. – Marine Corps Gazette, Vol. 102, Issue 11. Quantico: Marine Corps Association & Foundation, p. 63.

⁹² Talbert, W. R. 2009. Strategy and Tactics, 2nd ed. Annapolis: Naval Institute Press, pp. 126–127.

vähemalt sõjalaeva neutraliseerimiseks. Õhutõrjerakett laevavastases rollis võib olla hea lisa suurtükitele ja meremiinidele pealveetõrjes.

Selleks, et Eesti merevägi suudaks kanda iseseisvalt hoolt elutähtsate kaupade juurdeveo eest, st konvoeerida transpordi- ja kaubalaevu, on vaja just tõhusat õhu-, mitte laevatõrjet. Ühendustee merel ei ole erinevalt maismaast lõik merd, millel liiguvad laevad, vaid laev ise ja sadamad. Mõlemad on objektid, mida alakaitse õhutõrjesüsteem kaitseb tunduvalt paremini kui laevavastane rakett. Püsivad laevaliinid on olemas ainult rahuajal, sest need võimaldavad liigutada kaupa kas kiiremini või odavamalt. See on justkui merekaardi peale tõmmatud joon. Konfliktiolukorras hakkab vastane ründama just laevu, mitte tühja merd, kus laevad tavaliselt sõitsid. Arvamus, et mereühendus on just mereavarus, mitte laev ise, on levinud eksimus. Seda toovad esile ka tänapäeva teoreetikud (nt Till⁹³, Speller⁹⁴). See on ennekõike mõttekoht iseseisva kaitsevõime toetajatele ja alliansi abist liigse sõltumise kriitikutele.

5. Näiteid maailmameredelt

Siinse artikli autori pakutud lahendused ei ole ainulaadsed. Näiteks võib tuua Itaalia mereväe, mis oli sunnitud opereerima kitsastes vetes (Vahemeri, eriti Aadria meri) potentsiaalselt vaenulike riikide vahetus läheduses (Jugoslaavia ja Albaania ning arvuka Nõukogude Liidu „nõunike“ kohalolekuga Liibüa ja Egiptus). Sel põhjusel oli ja on Itaalia laevade eripära universaalsete suurtükide arvukus, erinevalt näiteks Ameerika Ühendriikide ja Briti laevadest, mis olid mõeldud ennekõike avaookeani jaoks⁹⁵. Itaalia merevägi ei kasuta ka CIWS-tüüpi relvi, vaid eelistab 76 mm kaliibriga juhivat andurmoona. Kuigi alakaitse õhutõrje on üldjuhul suurte pealveelaevade pärusmaa, leidub piisavalt näiteid korvettidest või isegi väiksematest alustest, mis täidavad erinevatel põhjustel seda ülesannet. Alakaitse õhutõrjerelvade seos suurte laevadega (fregatt, hävitaja, ristleja) on pigem ajalooline ja pärineb ajast, kui need relvad kaalusid tõesti palju ja võtsid palju ruumi.

Itaalia merevägi paistis silma ka sellega, et varustas oma Lupo-klassi korvetid radarjuhitavate õhutõrjerakettidega Aspide, tehes seda ajal, kui see oli pigem erand. Niisugune süsteem leidis laiema kasutuse ning kuulub näiteks

⁹³ Till 2018, pp. 242–243.

⁹⁴ Speller 2014, pp. 123–124.

⁹⁵ IHS Jane's Fighting Ships 1999. Coulsdon: IHS Jane's, pp. 346–348.

Ecuadori, Malaisia ja Tai väikeste, 1000 tonnist väiksema veeväljasurvega laevade relvastusse. Samuti kuulus see Hispaania ja Portugali ning kuulub praegu Peruu, Maroko ja Egiptuse korvettide (ja teiste riikide suuremate laevade) relvade hulka. Aspide on tehnoloogilises suguluses Ameerika RIM-7 Sea Sparrow' süsteemiga. Viimase kõige uuem põlvkond on RIM-162 Evolved Sea Sparrow Block II, mis on tõeline alakaitse süsteem. Väärrib märkimist, et relvasüsteemi üks laskeseadme variantidest (Mk-48) sobib ka kõige väiksematele laevadele. Näiteks alla 500-tonnise veeväljasurvega Taani Flyvefisken-klass võib olla relvastatud kuni 12 niisuguse raketiga⁹⁶. Euroopa relvastuse suurtootja MBDA on varustanud MICA VL õhutõrjesüsteemiga väikseid laevu, näiteks Egiptuse, Maroko, Omaani, Singapuri ja tulevikus ka Rumeenia korvette ja patrull-laevu. Eraldi tuleb esile tõsta ka Araabia Ühendemiraatide 550-tonnine Falaj 2-klass⁹⁷, mis on samuti relvastatud selle süsteemiga. Võimsa õhutõrjerelvastusega laevade poolest paistab silma ka Iisrael. Kuigi Sa'ar 4.5- ja 5-klassi laevad on ametlikult raketikaatrid (ingl *fast attack craft*), on need oma suurusklassis ühed paremini relvastatud laevad maailmas, sealhulgas õhutõrje poolest⁹⁸. Nende laevade järglane, Sa'ar 6-klass, on astunud sammu edasi. Barak-8 õhutõrjesüsteemi laskeulatus ületab 100 km ja süsteem on võimeline tabama ka lühimaa ballistilisi rakette⁹⁹, mis on mõistagi üks Iisraeli julgeoleku väljakutseid. Selle laeva õhutõrjevõimet annab võrrelda õhutõrjefregattidega või mõne hävitajaga, ehkki viimased on tavaliselt mitu korda suuremad. Keskmise suuruse ja võimsa õhutõrjega laevu on Läänemereski, nt Venemaa Föderatsiooni kõik Neustrashimy- ja enamik Steregushchiy-klassi laevadest kuuluvad Balti laevastiku koosseisu. Viimase relvastuses on muu hulgas kaugmaa-õhutõrjesüsteem Poliment¹⁰⁰. Soome mereväe tuleviku Pohjanmaa-klass on samuti planeeritud üsna suureks ja hästi relvastatud pealveelaevaks¹⁰¹. Selle relvastusse hakkab kuuluma eespool mainitud RIM-162 Evolved Sea Sparrow ning laskeseade Mk-41 võimaldab

⁹⁶ **The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World: Their Ships, Aircraft, and Systems.** 15th ed. 2007. Annapolis: Naval Institute Press, p. 155.

⁹⁷ **Jane's Fighting Ships** 2021. Coulsdon: IHS Jane's, p. 837.

⁹⁸ **IHS Jane's Fighting Ships** 2016. Coulsdon: IHS Jane's, pp. 400–401. [IHS Jane's Fighting Ships 2016]

⁹⁹ **Barak MX Naval. Integrated Air & Missile Defense System.** – Israel Aerospace Industries (IAI). <https://www.iai.co.il/p/barak-mx-naval> (27.04.2021).

¹⁰⁰ **IHS Jane's Fighting Ships** 2016, p. 699.

¹⁰¹ **The new multi-role corvettes are the most suitable surface combatants for Finland.** – Ministry of Defence. https://www.defmin.fi/en/administrative_branch/strategic_capability_projects/squadron_2020/squadron_2020/the_new_multi-role_corvettes (01.06.2020).

lasta ka kaugmaa õhutõrje või isegi maismaa sihtmärkide ründamiseks mõeldud rakette¹⁰², kui Soome peaks nende kasuks otsustama.

Ülal esitatud loetelu ilmestab, et nii mõnelgi maailma mereväel leidub kompaktseid, kuid õhusõjapidamiseks hästi varustatud laevaklasse. Üks põhjusi on see, et edusammud relvatehnikas võimaldavad luua väikseid, aga väga tõhusaid relvi, kui võrrelda sellega, mis oli võimalik esimeste „raketi-ristlejate“ maailmasõjajärgses ajastus. Teiseks lähtub nende merevägede laevade suurus ja relvastatus kas tegutsemispiirkonna eripärast, majanduslikest võimalustest, mehitatuse nõudmistest või kõigist kolmest põhjusest.

6. Kokkuvõte

Meresõjapidamise põhitõed on viimase sajandi jooksul vähe muutunud. Nendest järjepidevamad ja tähtsad on kaks põhitõde. Esiteks ei toimu sõda merel iseenda pärast, vaid selleks, et mõjutada või võimaldada mõjutada sündmusi maismaal. Teine põhitõde seisneb selles, et mere kasutamiseks oma eesmärkide täitmisel tuleb saavutada mereala valdamine. Mereala valdamise strateegia keskendub sellele, et oma üksused suudaksid kasutada mereala niisuguste meetodite ja vahenditega, mis välistavad vastasel nii mere kasutamise kui kasutamise takistamise. Ehkki seda seostatakse enamasti nn traditsioonilise meresõjapidamise koolkonna ja suuremate merevägedega, võib mereala valdamine olla nii ajas kui ka ruumis piiratud ning piiratud mereala valdamise saavutamine võib olla jõukohane ka väiksematele merejõududele.

Mereala valdamise strateegia alternatiiv on mereala valdamise takistamise strateegia. See keskendub sellele, et mitte lasta vastasel merd kasutada, ja samal ajal ei taotle see oma üksustel mere kasutamist. Seda seostatakse tihedamini väiksemate merevägedega. Oluline on meeles pidada, et mereala valdamise takistamise strateegia loobub mere kasutamisest oma eesmärkide täitmiseks ja toimib ainult niivõrd, kui võrd vastane kavatseb merd omal eesmärgil kasutada.

Eesti sõltuvus mereühendusteedest on arvestatav isegi rahuajal. Relva-konflikti ajal tekib oht, et Eesti vähesed maismaaühendused Euroopa mandri liitlastega katkevad üldse. Meretransport hakkab mängima elutähtsat

¹⁰² **Finland – Mk 41 Vertical Launching Systems.** – Defense Security Cooperation Agency. <https://www.dsca.mil/major-arms-sales/finland-mk-41-vertical-launching-systems> (01.06.2020).

rolli Eesti varustamisel nii tsiviiltarbekaupadega kui ka Kaitseväge ja meie territooriumil baseeruvate liitlasvägede tarbeks mõeldud sõjalise moonaga. Seetõttu tuleb kaitsta mitte *merd*, vaid Eesti mereühendusteid – täpsemalt merel liikuvaid laevu ja sadamaid. Läänemere kui suletud rannikumere geograafia tähendab seda, et merel viibivaid laevu ohustavad kogu aeg potentsiaalse vastase ründe vahendid. Need ründe vahendid ei pruugi olla isegi sõjalaevad, vaid lennukid või kaldal paiknevad raketisüsteemid. Sellest järeldub mereala valdamise, mitte pelgalt mereala valdamise takistamise vajadus. Kui rakendada mereala valdamiseks mõeldud vahendeid õigel ajal ja õiges kohas, suudavad need hoida ära ka Eesti ründamise merelt. Vastupidine seos aga ei toimi.

Kuigi meresõjapidamise uue koolkonna eestvedajad edendavad mõtet, et enamasti pealveetõrjeks üles ehitatud raketikaatritest koosnev laevastik suudab heidutada merel võimsamat vastast, ei toeta sellist seisukohta meresõja ajalugu. Näiteid selle väite ümberlükkamiseks leida on palju lihtsam kui tõestusi. Pealekauba enamasti pealveetõrje najal üles ehitatud mereala valdamise takistamise strateegia ei teeni Eesti riigi huve.

Eesti mereväe põhiülesanne peaks olema pürgimine piiratud mereala valdamise poole. Selle tarbeks sobiksid laevad, mis on tugevad õhusõjapidamises, merepildi loomises ning mille sensorid ja sidevahendid ühilduvad liitlaste tulejuhtimissüsteemidega. Mereala valdamise takistamine on samuti vajalik ülesanne, sest Eesti merevägi ei suuda olla tugev kõikjal korraga, ning pealveetõrje on selle saavutamisel võtmetähtsusega. Selleks saab aga kasutada ka laevatõrjeraketidest erinevaid relvasüsteeme – süsteeme, mis on universaalsemad ja toetavad põhiülesande täitmist.

Kirjandus

Ameeriklased harjutavad tuleva aasta suurõppusel vägede toomist üle ookeani Euroopasse 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 16. detsember.

<https://www.err.ee/1014710/ameeriklased-harjutavad-tuleva-aasta-suuroppusel-vagede-toomist-ule-ookeani-euroopasse> (31.12.2019).

Baltikumi energiaühenduste kaardid 2013. – Bryza, M.; Tuohy, E. Diplomaatia, 30. jaanuar.

<https://icds.ee/et/baltikumi-energiauhenduste-kaardid/> (19.12.2019).

Barak MX Naval. Integrated Air & Missile Defense System. – Israel Aerospace Industries (IAI).

<https://www.iai.co.il/p/barak-mx-naval/> (27.04.2021).

- Bartles, C. K.** 2018. The Russian Naval Infantry: Increasing Amphibious Warfare Capabilities. – Marine Corps Gazette, Vol. 102, Issue 11. Quantico: Marine Corps Association & Foundation, pp. 63–68.
- Børresen, J.** 2004 [1994]. Coastal Power: The Sea Power of the Coastal State and the Management of Maritime Resources. – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). Navies in Northern Waters, 1721–2000. Oxon: Routledge, pp. 249–275.
- Clark, W.; Luik, J.; Ramms, E.; Shirreff, R.** 2016. Closing NATO's Baltic Gap. Tallinn: International Centre for Defence and Security.
https://icds.ee/wp-content/uploads/2015/ICDS_Report-Closing_NATO_s_Baltic_Gap.pdf (01.12.2020).
- Corbett, J. S.** 1911. Some Principles of Maritime Strategy. London: Longmans, Green, and Co.
- Eesti ja Soome vaheline gaasijuhe alustas tööd** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 11. detsember.
<https://www.err.ee/1012938/eesti-ja-soome-vaheline-gaasijuhe-alustas-tood> (19.12.2019).
- Eesti merenduspoliitika 2012–2020.** 2012. – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
<https://www.mkm.ee/sites/default/files/merenduspoliitika.pdf> (19.12.2019).
- Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2018.** 2018. Tallinn: Välisluureamet.
<https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2018-EST-web.pdf> (31.12.2019).
- Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2019.** 2019. Tallinn: Välisluureamet.
<https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2019-EST-web.pdf> (31.12.2019).
- Eesti soovib mereväe uuendamiseks mehitamata veesõidukeid** 2021. – Eesti Rahvusringhääling, 21. aprill.
<https://www.err.ee/1608186193/eesti-soovib-merevae-uuendamiseks-mehitamata-veesoidukeid> (27.04.2021).
- Eesti statistika.** – Statistikaamet.
<https://data.stat.ee/profile/country/ee/> (19.12.2019).
- Eesti sõjaline kaitse merel. Päiskivi kontseptsioon.** 2017. Tallinn: Eesti merevägi.
- EL nõuab Venemaalt Ukraina laevade ja meremeeste vabastamist** 2018. – Eesti Rahvusringhääling, 28. november.
<https://www.err.ee/880723/el-nouab-venemaalt-ukraina-laevade-ja-meremeeste-vabastamist> (10.05.2020).
- Evaluation of the European Reassurance Initiative (ERI)** 2017. Alexandria, Virginia: Department of Defense Office of Inspector General.
- Finland – Mk 41 Vertical Launching Systems.** – Defense Security Cooperation Agency.
<https://www.dsca.mil/major-arms-sales/finland-mk-41-vertical-launching-systems> (01.06.2020).
- Fotod ja video: liitlased harjutasid Eestile meritsi appi tulemist** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 4. juuli.
<https://www.err.ee/958774/fotod-ja-video-liitlased-harjutsid-eestile-meritsi-appi-tulemist> (31.12.2019).
- Gray, C. S.** 1992. The Leverage of Sea Power. New York: The Free Press.

- Grove, E. J.** 2004. The Superpowers and Secondary Navies in Northern Waters during the Cold War. – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). *Navies in Northern Waters, 1721–2000*. London: Frank Cass.
- Grygiel, J.** 2012. Geography and Sea Power. – Dutton, P.; Ross, R. S.; Tunsjø, Ø. (eds.). *Twenty-First Century Seapower. Cooperation and Conflict at Sea*. Routledge, pp. 18–41.
- Habakuk, M.** 2017. Venemaa Föderatsiooni õhujõudude riskikäitumine Balti regioonis. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Herem, M.** 2019. Intervjuu Kaitseväge juhataja Martin Heremiga, intervjuueeris Andres Kuusk. Telesaade „Esimene stuudio“, videosalvestis, 17. detsember. <https://etv.err.ee/1010670/esimene-stuudio> (28.04.2021).
- Hughes, W. P.; Girrier, R. P.** 2018. *Fleet Tactics and Naval Operations*. 3rd ed. Annapolis: U.S. Naval Institute Press.
- IHS Jane's Fighting Ships** 1999. Coulsdon: IHS Jane's.
- IHS Jane's Fighting Ships** 2016. Coulsdon: IHS Jane's.
- Jane's Fighting Ships** 2021. Coulsdon: IHS Jane's.
- Laanemets, O.; Laanetu, L.** 2014. *Meresõda*. Tartu: KVÜÕA väljaõppevahendite keskus.
- Laidre, M.** 2015. *Domus Belli. Põhjamaade Saja-aastane sõda Liivimaal 1554–1661*. Tallinn: Argo.
- Lange, H.; Combes, B.; Jermalavičius, T.; Lawrence, T.** 2019. *To the Seas Again: Maritime Defence and Deterrence in the Baltic Region*. Tallinn: International Centre for Defence and Security.
- Mizokami, K.** 2021. Bringing Back the Big Guns. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 147, Issue 1. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2021/january/bringing-back-big-guns> (27.04.2021).
- Murumets, J.** 2016. Eesti merejulgeolek. Uuringu raport. – ENDC Occasional Papers, Vol. 5. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Nørby, S.** 2013. The Participation of the Danish Navy in Operation Maritime Monitor / Sharp Guard 1993–1996. – *Joint and Combined Operations in the History of Warfare*. Torino: International Commission of Military History. <https://pure.fak.dk/files/5578539/SHARPGUARD.pdf> (02.06.2020).
- Ordnance & Ammunitions.** – Leonardo S.p.A. <https://www.leonardocompany.com/en/sea/weapon-systems/ordnance-ammunitions> (31.12.2019).
- Papadopoulos, S.** 2013. The U.S. Navy's Contribution to Operation Sharp Guard. – Weir, G. E.; Doyle, J. S. (eds.). *You Cannot Surge Trust: Combined Naval Operations of the Royal Australian Navy, Canadian Navy, Royal Navy, and United States Navy, 1991–2003*. Washington, D.C.: Department of the Navy, pp. 83–99.
- Parks, W. H.** 1986. Crossing the Line. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 112, Issue 11, pp. 40–52.
- Perkins, J. B.** 1989. The Surface View: Operation Praying Mantis. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 115, Issue 5, pp. 66–70.
- Rahav, E.** 1986. Missile Boat Warfare: Israeli Style. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 112, Issue 3, pp. 107–113.

- Roskill, S. W.** 1954. *The War at Sea, 1939–1945. Volume I: The Defensive.* London: Her Majesty's Stationery Office.
- Soviet Naval Developments. Third Edition.** 1984. Annapolis: The Nautical and Aviation Publishing Company of America.
- Speller, I.** 2014. *Understanding Naval Warfare.* Oxon: Routledge.
- Stubbs, B. B.** 2017. *U.S. Sea Power Has a Role in the Baltic.* – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 143, Issue 9.
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017/september/us-sea-power-has-role-baltic> (28.04.2021).
- Zysk, K.** 2012. *Russia's Naval Ambitions: Driving Forces and Constraints.* – Dutton, P.; Ross, R. S.; Tunsjø, Ø. (eds.). *Twenty-First Century Seapower. Cooperation and Conflict at Sea.* Routledge, pp. 112–135.
- Talbert, W. R.** 2009. *Strategy and Tactics.* 2nd ed. Annapolis: Naval Institute Press.
- Tamnes, R.** 2004. *Major Coastal State – Small Naval Power: Norway's Cold War Policy and Strategy.* – Hobson, R.; Kristiansen, T. (eds.). *Navies in the Northern Waters, 1721–2000.* London: Frank Cass.
- Tangredi, S. J.** 2013. *Anti-Access Warfare: Countering A2/AD Strategies.* Annapolis: Naval Institute Press.
- The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World: Their Ships, Aircraft, and Systems.** 15th ed. 2007. Annapolis: Naval Institute Press.
- The new multi-role corvettes are the most suitable surface combatants for Finland.** – Ministry of Defence.
https://www.defmin.fi/en/administrative_branch/strategic_capability_projects/squadron_2020/squadron_2020/the_new_multi-role_corvettes (01.06.2020).
- The United States Navy and the Persian Gulf.** – Naval History and Heritage Command.
<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/the-united-states-navy-and-the-persian-gulf.html> (02.06.2020).
- Till, G.** 2018 [2004]. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century.* 4th ed. Oxon: Routledge. Joonealuse viite nr 11 originaal: **Eccles, H. E.** 1972. *Märkmed*, 20. jaanuar. U.S. Naval War College.
- Tractable.** – The British Army.
<https://www.army.mod.uk/news-and-events/events/tractable> (31.12.2019).
- Turner, S.** 1974. *Missions of the U.S. Navy.* – Naval War College Review, Vol. 27, No. 2, Article 2, pp. 2–18.
- Vego, M.** 2013. *Getting Sea Control Right.* – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 139, Issue 11.
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2013/november/getting-sea-control-right> (29.04.2021).
- Vego, M.** 2016. *Maritime Strategy and Sea Control: Theory and Practice.* Oxon: Routledge.
- Venemaa poolt Ukrainale tagasi antud laevadest on kadunud isegi WC-potid** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 21. november.
<https://www.err.ee/1005345/venemaa-poolt-ukrainale-tagasi-antud-laevadest-on-kadunud-isegi-wc-potid> (10.05.2020).

- Viru Keemia Grupp loobus diislitehase ehitusest** 2013. – Postimees: majandus, 2. juuli.
<https://majandus24.postimees.ee/1287188/viru-keemia-grupp-loobus-diislitehase-ehitusest> (10.05.2020).
- Väliskaubandus Eestis 2018. aastal.** 2019. – Puura, E.; Silla, M. Statistikaameti blogi, 11. juuli.
<https://www.stat.ee/et/uudised/artikkel-2019-07-11-valiskaubandus-eestis-2018-aastal> (19.12.2020).
- Wertheim, E.** 2008. Combat Fleets. – U.S. Naval Institute Proceedings, Vol. 134, Issue 10.
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2008/october/combat-fleets> (31.12.2019).
- ÜRO kohus nõuab Venemaalt Ukraina laevade ja meremeeste vabastamist** 2019. – Eesti Rahvusringhääling, 25. mai.
<https://www.err.ee/945776/uro-kohus-nouab-venemaalt-ukraina-laevade-ja-meremeeste-vabastamist> (10.05.2020).
- Кузин, В.; Никольский, В.** 1996. Военно-Морской Флот СССР 1945–1991. Санкт-Петербург: Историческое Морское Общество.

Nooremleitnant **GRIGORI GAVRILOV**

Eesti mereväe laevastiku EML Ugandi navigatsiooniohvitser